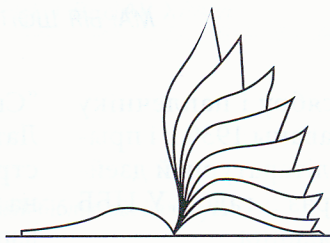

І МУДРАСЦІ, І ВЕДАЎ ХРАМ

ДА 100-ГОДДЗЯ НАЦЫЯНАЛЬнай БІБЛІЯТЭкі БЕЛАРУСІ

Кнігі-экспанаты

Марыя ШОПІНА,
загадчык навукова-даследчага аддзела кнігазнаўства
Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

“ЗАЛАТАЯ ПАЛІЧКА” ЯКУБА КОЛАСА

Беларуская грамадскасць адзначае ў 2022 г. 140-годдзе з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Якуба Коласа і 100-годдзе Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Творчая спадчына нацыянальнага паэта, празаіка, драматурга, крытыка, публіцыста, перакладчыка, педагога, вучонага, грамадскага дзеяча, аднаго з заснавальнікаў сучаснай беларускай літаратуры і літаратурнай мовы Якуба Коласа складае найкаштоўнейшую частку айчыннага кніжнага фонду галоўнай захавальніцы кніжна-пісьмовай спадчыны краіны.

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі зберагаецца больш за 800 найменняў дакументаў з твораў Якуба Коласа. Больш як 200 – прыжыццёвыя выданні майстра слова. Найбольшую значнасць маюць кнігі з аўтографамі, рукапісы і архіўныя матэрыялы (фотаздымкі). У тэматычных базах даных бібліятэкі можна знайсці шмат дакументаў і артыкулаў пра жыццё і творчасць паэта, а таксама біяграфічныя даведкі і бібліяграфічную інфармацыю. З кожным годам узрастае колькасць лічбавых копіяў выданняў творчай спадчыны песняра.

Сярод гэтага багацця хацелася б вызначыць “залатую палічку” Якуба Коласа – выданні тых твораў, якія ў 2022 г. таксама адзначаюць юбілей.

Так, 110 гадоў спаўняецца першаму выпуску зборніка “Апавяданні”. Кніга выйшла пад псеўданімам *Тарас Гушча* ў віленскім выдавецтве ў 1912 г. Зборнік уключае творы, прысвечаныя жыццю і побыту беларускага сялянства з яго клопатамі і звычаямі. У фондзе НББ захоўваюцца два асобнікі. Адзін з іх адзначаны штампам “Бібліятэка Мінскай 7-гад. Практыкавальна-Паказальнай Школы пры Беларускаім імя У. Ігна-

тоўскага Педтэхнікуме”. На пачатку 1920-х гг. у Мінску быў створаны педагагічны тэхнікум, які стаў адной з галоўных навучальных устаноў па падрыхтоўцы педагагічных кадраў у БССР. У ім Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч працаваў выкладчыкам. Пры гэтай навучальнай установе дзейнічала школа, там навучэнцы прыходзілі практыку з выкарыстаннем найноўшых метадаў навучання таго часу. Навучальная ўстанова мела выдатную бібліятэку, што налічвала блізу 10 000 кніг. Сярод іх быў і асобнік твораў Я. Коласа. Менавіта ў такім асяроддзі выхаваліся вядомыя беларускія літаратары і публіцысты А. Александровіч, В. Маракоў, А. Дудар, П. Глеб-ка, М. Лужанін, П. Трус, З. Бандарына і інш.

Юбілей сёлета і ў некаторых зборнікаў вершаў Якуба Коласа. Напрыклад, кнізе “Водгулле” – 100 гадоў. Два асобнікі мінскага выдання 1922 г., выпушчанага накладам 99 экз., можна знайсці ў НББ. У вершах, створаных напярэдадні рэвалюцыйных падзей і ў ваенны час, гучаць сумныя разважанні і трывога за лёс роднага краю. Адзін з асобнікаў мае паметы, адбіткі пячаткі і штампа галоўнай вышэйшай навучальнай установы краіны – “Рабочы факультэт Бібліятэка Беларускага Дзярж. Універсітэта”, дзе выкладаў Колас. А таксама пазнакі “Объединённой белорусской военной школы имени Белор. ЦИКА” – сярэдняй ваеннай навучальнай установы, якая існавала ў Мінску ў 1921–1941 гг. для падрыхтоўкі камандных кадраў для кавалерыі, артылерыі і пяхоты.

Кніга “Нашы дні” ўпершыню ўбачыла свет 85 гадоў таму. Гэты зборнік выпушчаны ў Мінску Дзяржаўным выдавецтвам Беларусі і выдавецтвам “Мастацкая літаратура” ў 1937 г. У складзе выдання вершаваныя творы 1922–1936 гг.

Сярод іх тры прысвечаны сябру і папличніку Янку Купалу: адзін верш датаваны 1930 г. і прымеркаваны да 25-годдзя яго літаратурнай дзейнасці, яшчэ два створаны праз 5 гадоў. У НББ захоўваюцца тры асобнікі выдання.

Зборнік вершаў “Адпомсцім” выйшаў з друку 80 гадоў таму. Яго ў 1942 г. выпусціла газета “Савецкая Беларусь”. У склад увайшло 13 вершаў, сярод якіх “Да зброі, беларускі народ!”, “Душою і сэрцам мы з вамі, героі”, “Народу-барацьбіту”, “У цяжкую часіну”, “На абарону”, “Байцам-камсамольцам”, “Родны шлях”, “Вясною”, “Толас ветру”, “Смерць разбойнікам”. Асаблівай нянавісцю да акупантаў прасякнута партызанская песня “Адпомсцім”, напісаная 22 красавіка 1942 г. Захаваліся тры асобнікі кнігі.

Сямідзесяцігоддзе і ў мінскага выдання зборніка “Жыве між нас геній” 1952 г. з вершамі пра дзяржаўных дзеячаў Леніна і Сталіна. У фондзе бібліятэкі – два экзэмпляры.

У 1947 г. упершыню была надрукавана “Рыбакова хата”. Паэма з 24 раздзелаў, напісаная ў 1940–1947 гг., выйшла ў серыі “Выбраныя творы беларускай савецкай літаратуры (1917–1947)”. У паэме апавядаецца пра жыццё ў Заходняй Беларусі ў міжваенны перыяд, пра барацьбу працоўных за свае правы. Глыбока раскрыты ўнутраны свет селяніна, паказаны перажыванні герояў у розных абставінах. За гэты твор у 1949 г. аўтара ўзнагародзілі Дзяржаўнай прэміяй СССР. У фондзе НББ захаваліся два асобнікі. На тытульным аркушы аднаго з іх размешчаны дарчы надпіс савецкаму паэту П. Варанько (1913–1988): “Дорогому Платону Никитовичу Воронько Якуб Колас. 22.VI.1949”.

Аўтабіяграфічнай аповесці “У глыбі Палесся” спаўняецца 95-гадоў. У аснове сюжэта – сапраўдныя факты з жыцця аўтара. Якуб Колас стварыў вобразы настаўнікаў і местачковай інтэлігенцыі пачатку ХХ ст., адлюстравіў духоўныя пошукі герояў. Аповесць упершыню надрукавана ў 1927 г. у Дзяржвыдавецтве Беларусі. У фондзе НББ захавалася пяць экзэмпляраў. Некаторыя маюць пазнакі, якія сведчаць, што кнігі трапілі ў фонды пасля Вялікай Айчыннай вайны з бібліятэк устаноў СССР.

Аповесць “Адшчапенец”, напісаная ў 1930–1931 гг., выйшла ў 1932 г. Твор прысвечаны перыяду калектывізацыі і няпростым чалавечым стасункам у беларускай вёсцы. Адзін з чатырох асобнікаў бібліятэчнага фонду таксама пазначаны пятачкай адной з устаноў СССР.

Шэраг драматургічных твораў напісаны майстрам слова ў рэвалюцыйны перыяд пачатку ХХ ст. Так, 105 гадоў з часу першай публікацыі адзначаюць п’есы “Антось Лата” і “На дарозе жыцця”, якія ўвайшлі ў склад зборніка

“Сцэнічныя творы” (Мінск, 1917). П’еса “Антось Лата” прысвечана трагічнаму лёсу селяніна, які страціў сваю гаспадарку. Упершыню пастаўлена ў 1918 г. у Мінску. Гістарычны перыяд паміж дзвюма рэвалюцыямі, разважанне пра далейшы лёс радзімы адлюстраваны ў п’есе “На дарозе жыцця”, якая таксама была пастаўлена ў Мінску ў 1921 г. Захавалася немалая колькасць асобнікаў, але адзін з іх мае калекцыйны нумар (БЯ 98) прыватнай бібліятэкі вучонага-славіста, пісьменніка, літаратуразнаўцы, фалькларыста, этнографа Мікалая Янчука (1859–1921). У склад бібліятэкі М. Янчука ўваходзілі першыя выданні літаратурных твораў беларускіх класікаў, рэдкія прыжыццёвыя выданні мастацкай літаратуры пісьменнікаў розных краін, зборнікі славянскага фальклору і іншыя рэдкія і каштоўныя выданні канца ХVIII – пачатку ХХ ст.

Не раз выпускаліся зборы твораў песняра. Так, у 1927 г. (95 гадоў таму) выйшаў зборнік “Выбраныя творы” вялікага фармату. Выданне пазначана як юбілейнае (угодкавае) да 10-годдзя творчай дзейнасці Якуба Коласа, пачынаючы ад першага верша, надрукаванага ў 1906 г. Аўтар уступнага артыкула пра жыццёвы і творчы шлях паэта – Антон Навіна (літаратуразнаўца, гісторык, публіцыст і грамадскі дзеяч Антон Луцкевіч; 1884–1943). У зборнік уключаны вершы, выбраныя часткі з паэм “Новая зямля” і “Сымон-музыка” з кароткім зместам, шэраг апавяданняў, выбраныя з “Казак жыцця” і скарачанае аповесць “У палескай глушы”. Захавалася значная колькасць асобнікаў.

Своеасаблівы юбілей у 7-томнага прыжыццёвага Збору твораў 1952–1954 г., які выйшаў у Маскве ў перакладзе на рускую мову пад рэдакцыяй П. Броўкі, М. Ісакоўскага і Я. Мазалькова. На асобніку НББ на тытульным аркушы трэцяга тома бачым аўтограф “Дарогім – Алесі, Нэлачыцы і Антону Аляксандравічу Кетлерам на памяць. Якуб Колас. 13.IV.1952 г.”. Сям’я Аляксандры Кетлер-Яцкевіч (1914–1997) была знаёмая з Коласам з 1940-х гг., калі А. Кетлер працавала ў Доме друку. У музейных зборах краіны захаваўся шэраг вершаў і лістоў да яе, а таксама кнігі з цёплымі дарчымі надпісамі аўтара. Адна з такіх кніг зберагаецца і ў нашай бібліятэцы.

Вось такая калекцыя твораў-юбіляраў класіка айчыннай літаратуры Якуба Коласа захоўваецца ў фондзе Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. З гэтымі выданнямі можна пазнаёміцца ў электронным выглядзе, можна атрымаць друкаваны арыгінал, а можна завітаць у бібліятэку і ўбачыць экспанаты на юбілейнай літаратурна-мастацкай выставе “Песняры зямлі беларускай”.